

Gevolgen sociaal leenstelsel voor instroom hoger onderwijs

DOOR Lonneke van den Berg en Ruben van Gaalen

In 2015 is het sociaal leenstelsel ingevoerd. CBS onderzocht de toegankelijkheid tot het hoger onderwijs na de invoering. Het onderzoek bracht de samenhang in kaart tussen de sociaaleconomische achtergrond en de doorstroom van havo- en vwo-gediplomeerden. Bij havisten lijkt het nieuwe stelstel wel van invloed, bij vwo'ers niet.

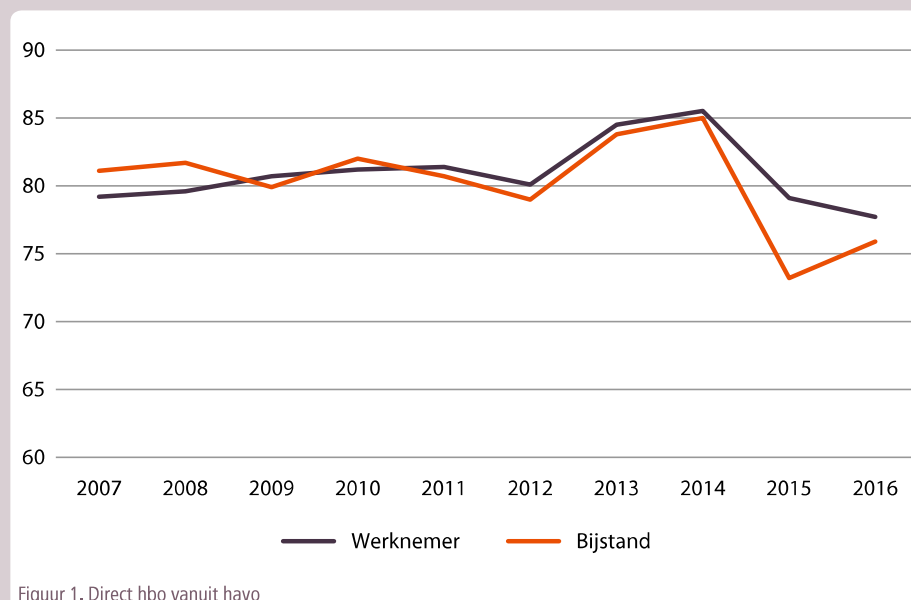
In het onderzoek wordt een vergelijking gemaakt tussen gediplomeerden met ouders in loondienst en gediplomeerden met ouders in de bijstand. Doel is om te onderzoeken of de toegankelijkheid tot het hoger onderwijs gewaarborgd is gebleven na de invoering van het leenstelsel. Eerder is een studie verschenen waarin de studiebeslissingen van verschillende welvaartsgroepen werd onderzocht (Van den Berg & Van Gaalen, 2018). De kinderen met bijstandsafhankelijke ouders vormen mogelijk een extra kwetsbare populatie binnen de laagste welvaartsgroep.

Methode

Het onderzoek is gebaseerd op gegevens uit het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) van het CBS. De onderzoekspopulatie bestaat uit alle havo- en vwo-gediplomeerden van tien opeenvolgende jaren (2007-2016). Dit zijn in totaal 323.468 havo- en 431.774 vwo-gediplomeerden. In dit artikel controleren we niet voor andere mogelijk relevante kenmerken zoals het gemiddeld eindcijfer op havo of vwo diploma, migratieachtergrond, dan wel of de ouders gescheiden zijn of niet. Het jaar van slagen aan havo/vwo en de bijstandsafhankelijkheid van de ouders vormen de belangrijkste onafhankelijke

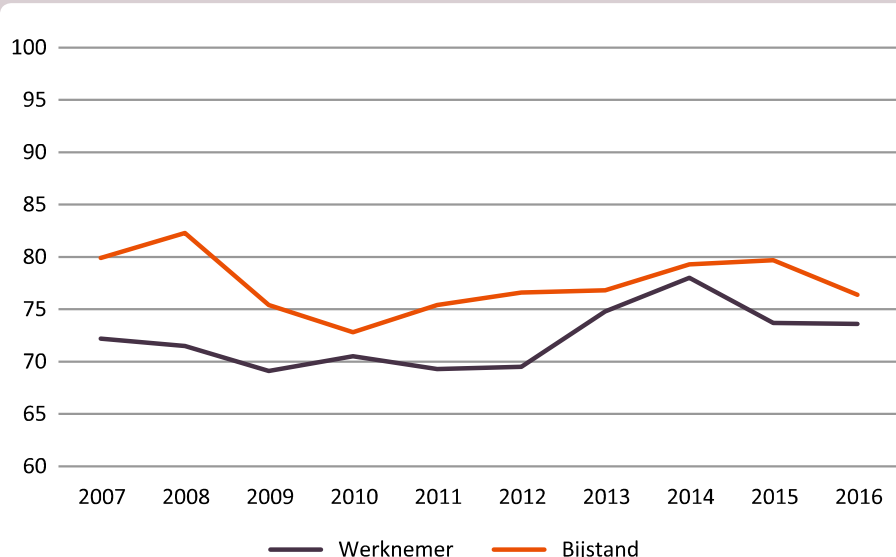
variabelen. Relatief weinig kinderen hebben ouders die bijstandsafhankelijk zijn. We kijken steeds naar de voornaamste inkomstenbron van het huishouden van de moeder in het jaar voorafgaand aan het examenjaar. Als de ouders bij elkaar zijn, ongeveer tachtig procent in deze periode, dan geldt de voornaamste inkomstenbron bijstand voor beide ouders, die dan immers een huishouden delen. Bij vwo-scholieren zijn dit 3.894 (1,2%) huishoudens waar de moeder deel van uitmaakt terwijl in

213.313 (65,9%) huishoudens (van moeders) de voornaamste inkomsten uit loondienst komen. Onder havo-scholieren zijn dit er respectievelijk 9.329 (2,2%) en 289.482 (67%). De uitkomstvariabelen zijn de directe instroom in het hbo (voor havo-gediplomeerden) of het wo (voor vwo-gediplomeerden). We richten ons alleen op deze directe instroom en kijken niet of iemand na bijvoorbeeld een tussenjaar alsnog gaat studeren. Alleen studenten die niet al binnen vier maanden na start

Figuur 1. Direct hbo vanuit havo

Bron: CBS

Figuur 2. Direct wo vanuit vwo

van de studie gestopt zijn, tellen mee als student.

Instream hbo

De instroom van de havo-gediplomeerden naar het hbo is tot 2012 vrij stabiel rond de 82 procent (Figuur 1). In 2013 en 2014 ontstond de zogenoemde 'boeggolf'. Aanvankelijk zou het nieuwe stelsel in het studiejaar 2014/2015 ingaan, waardoor havo- en vwo-gediplomeerden in zowel 2013 als 2014 dachten dat ze dat jaar de laatste mogelijkheid hadden om binnen het oude studiefinancieringsstelsel te studeren. Dit leidde in deze jaren tot een toename in de instroom van havo-gediplomeerden in het hbo. In de jaren tot en in de 'boeggolf' zijn er weinig verschillen in de instroom tussen havo-gediplomeerden met ouders in de bijstand en met ouders in loondienst. Na invoering van het leenstelsel is er een sterkere daling in de instroom van havo-gediplomeerden wiens ouders in de bijstand zitten dan van gediplomeerden met ouders in loondienst. Terwijl de instroom in het hbo daalt tot iets onder het niveau van voor de boeggolf onder havo-gediplomeerden met ouders in loondienst, daalt de instroom tot beneden het niveau van voor de boeggolf, tot 73 procent, onder havo-gediplomeerden met ouders in de bijstand. In 2016 is de hbo-instroom van kinderen uit bijstandsgezinnen iets hoger, maar nog steeds lager dan voor de invoering van het sociaal leenstelsel.

Andere bestemmingen na het behalen van het havo-diploma zijn in 2015 het nemen van een tussenjaar, door niet in loondienst te gaan en niet studierend te zijn (8,1% bij gediplomeerden met ouders in loondienst; 11,4% met ouders in de bijstand), of in loondienst te gaan (7,2% met ouders in loondienst, 10,1% met ouders in de bijstand).

Instream wo

Het percentage vwo-gediplomeerden met ouders in loondienst dat doorstroomt naar het wo is zeer stabiel rond de 70 procent tot en met 2012 (Figuur 2). De doorstroom van vwo-gediplomeerden met ouders in de bijstand ligt in die jaren een stuk hoger (75-85%). In 2013 en 2014 is er net zoals bij de hbo-doorstroom een 'boeggolf', een toename in de doorstroom van vwo naar wo voor zowel vwo-gediplomeerden met ouders in de bijstand als voor gediplomeerden met ouders in loondienst. Ook na de invoering van het sociaal leenstelsel is de doorstroom met ouders in de bijstand nog altijd hoger dan met ouders in loondienst. Voor vwo-gediplomeerden is instroom in het hbo het meestvoorkomende alternatief van instroom in het wo. Deze ligt in 2015 aanzienlijk lager met ouders in de bijstand (4,1%) dan met ouders in loondienst (10,1%). Dit was ook al het geval voor de invoering van het sociaal leenstelsel. Andere alternatieven zijn het nemen van een tussenjaar (6,5% met ouders in loondienst; 7,6% met ouders in bijstand),

en in loondienst gaan (7,8% met ouders in loondienst; 8,6% met ouders in bijstand).

Conclusie

Uit dit onderzoek blijkt dat de invoering van het sociaal leenstelsel tot een sterkere daling in de doorstroom van havo naar hbo heeft geleid voor havo-gediplomeerden met ouders in de bijstand. In een uitgebreider artikel (Berg, van den & van Gaalen; 2018) vonden we geen toename in het verschil in doorstroomkansen tussen kinderen van ouders met relatief weinig en met relatief veel inkomen en vermogen. Ouders die afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering vormen binnen de onderste welvaartsgroep in de gehanteerde driedeling van welvaart mogelijk een aparte groep, met meer zorgen over financiën en minder perspectief op verbetering. Ook al gaat het voor veel leeftijdsgroepen al beter, onder 45-plussers is de instroom in de bijstand nog steeds hoger dan vorig jaar en meer dan 35 procent zit al meer dan drie jaar in de bijstand (CBS, 2018). De meeste ouders van scholieren die examen doen zitten in deze leeftijdsgroep.

In de doorstroom van vwo naar het wo na de invoering van het sociaal leenstelsel is geen daling in het algemeen en geen toename in verschillen tussen kinderen met ouders in de bijstand en met ouders in loondienst. Algemeen is de doorstroom voor vwo-gediplomeerden uit een bijstandsgezin naar het wo hoger dan voor kinderen met ouder(s) die voornamelijk in loondienst werken. Mogelijk zijn vwo'ers uit bijstandsgezinnen, een zeldzaam fenomeen, gemiddeld extra gemotiveerd alles uit hun opleidingscarrière te halen. ■

Lonneke van den Berg is werkzaam bij de Universiteit van Amsterdam.

Ruben van Gaalen werkt bij CBS en de Universiteit van Amsterdam.

Literatuur

Berg, van den L., & van Gaalen, R. (2018). Studeren en uit huis gaan nog haalbaar? Samenhang met sociaal leenstelsel en ouderlijke welvaart, 2007–2016. Statistische Trends, CBS Den Haag/Heerlen/Bonaire.
CBS (2018), Aantal mensen in de bijstand daalt verder, <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/22/aantal-mensen-in-de-bijstand-daalt-verder>